

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

У статті проаналізовано сутність технології розвитку креативності майбутніх практичних психологів в умовах вивчення навчальної дисципліни «Психологія реклами та зв'язків з громадськістю». Обґрунтовано ефективність розробленої технології, що включає системи спеціальних завдань (завдання творчого характеру, завдання творчого характеру з використання ІКТ, створення ситуацій, наближених до практики, питання проблемного характеру). Вказано, що ефективність розробленої технології полягає у творчій взаємодії викладача-студента, коли навчання не зводиться лише до засвоєння готових правил і визначень, а стане процесом «добування» знань, коли студент і викладач у певному сенсі перетворюються у співтворців.

Ключові слова: креативність; творча особистість; педагогічна творчість; інформаційно-комунікаційні технології; особистісно-орієнтований підхід; майбутні практичні психологи.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із напрямів реформування сучасної освіти є інноваційна креативна освіта. Концепція креативної освіти наголошує, що для духовно багатой, соціально активної, фізично розвиненої творчої особистості впровадження креативної педагогічної системи є необхідною умовою для її створення. Креативна освіта передбачає творчість суб'єктів через їхню особисту участь в активних дослідженнях, що забезпечують здобуття нових знань. У зв'язку з цим підвищується відповідальність вищої школи за виховання креативної, творчої особистості фахівця.

Одним із завдань професійної спрямованості підготовки майбутнього практичного психолога є не тільки навчання, а й безперервний процес формування творчої особистості. Саме в цьому процесі виявляється креативність студента, що зумовлена особливостями розумової діяльності і характером його майбутньої професії. Тому питання формування креативності в майбутніх практичних психологів є досить актуальним, оскільки воно створює умови для саморозвитку особистості, сприяє інтелектуальній спрямованості навчання.

Формування креативності відбувається значно складніше, ніж оволодіння знаннями. Це виражається в невмінні студентів приймати самостійні рішення, відійти від визначеного зразка, висловлювати незалежні судження в тих або інших педагогічних ситуаціях, генерувати певні задуми, гіпотези, ідеї в процесі розв'язування завдань; самостійного здобування знань, мислити нетривіально, робити логічні висновки, порівнювати, зіставляти. Процес діяльності студента має бути організований таким чином, щоб у ньому були елементи творчості, які передбачають вміння: комбінувати, аналізувати, систематизувати, узагальнювати; генерувати певні ідеї, гіпотези, здогадки під час розв'язування різних задач та завдань; застосовувати знання в нових умовах, часто ускладнених, з елементами творчості, нестандартного підходу для досягнення поставленої мети; вміння експериментально-дослідницької діяльності.

Усе це свідчить про наявність певних недоліків підготовки майбутніх практичних психологів до професійної діяльності. Тому важливою ланкою цієї підготовки є формування в них креативності.

Метою нашого дослідження є розробка педагогічної технології розвитку креативності майбутніх практичних психологів при вивченні дисципліни «Психологія реклами та зв'язків з громадськістю».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними та зарубіжними дослідниками до цього часу не з'ясовано єдиного підходу до визначення феномену поняття креативності та технології її формування. Визначень даного терміну існує багато. Наприклад, *креативність* (лат. *creatio* – створення, творіння) – здатність людини, що відображає властивість індивіда створювати нові поняття та формувати нові навички, тобто здатність до творчості; дане поняття вивчається незалежно від інтелекту і пов'язується з творчими досягненнями особистості.

Креативність виявляється як здатність висувати неординарні та нестандартні ідеї, уникати в мисленні традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації. Креативність охоплює певну сукупність мислительних процесів та якостей особистості.

Існує положення, що креативною може бути кожна людина, але вона при цьому не

обов'язково є талановитою.

Креативність – це взаємодія мети, шансу та інтуїції суб'єкта.

Знаменитий вислів П. Торренса стверджує: «*креативність* – це означає копати глибше, дивитись краще, виправляти помилки, розмовляти з кішкою, пірнати вглиб, проходити крізь стіни, запалювати сонце, будувати замок на піску, вітати майбутнє».

Концепція креативності базується на теоретичній моделі структури інтелекту Дж. Гілфорда, центральною ланкою якої є відмінність між конвергентним та дивергентним типами мислення. Основою креативності, за Гілфордом, є операції дивергенції, перетворення та імплікації [5, с. 25].

Із точки зору тотожності понять зазначимо, що низка вчених ставлять поняття «креативність» і «творчість» в ряд синонімів. До прикладу, А. Виготський зазначав, що «творчою ми називаємо таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створене творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу або побудовою розуму або почуття, яке живе та виявляється тільки в самій людині [1, с. 237]. Психолог стверджує, що творчість є необхідною умовою існування і все, що виходить за межі рутини і в чому міститься хоч йота нового, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини» [1, с. 238]. Я. Пономарьов, який дуже широко трактує поняття «творчість», визначав це поняття як «механізм продуктивного розвитку» і не вважав «новизну» вирішальним критерієм творчості [6, с. 23].

Таким чином можемо сказати, що креативна особистість є творча особистість. Це такий індивід, який здатний проникати в суть ідей і втілювати їх усупереч усім перешкодам аж до отримання практичного результату.

Викладення основного матеріалу дослідження. Креативність практично не піддається кінцевому визначенню. Під *креативністю* ми розуміємо комплекс інтелектуальних та особистісних особливостей індивіда, який здатний до самостійного висунування проблеми, генерування нових, оригінальних ідей, знаходження нетрадиційних та нестандартних способів вирішення проблемних завдань.

Серед «надзадач» інноваційної вищої школи особливо виділяється задача підготовки творчо мислячого і творчо діючого фахівця, який буде конкурентоспроможним на ринку праці. Розвиток творчого креативного мислення майбутніх практичних психологів нами розуміється як ціленаправлена діяльність викладача, спрямована на виявлення умов, розробку та використання такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, що сприяють розвитку нестандартного, оригінального типу мислення, формуванню самостійних, нестандартних міркувань, умінню аналізувати, порівнювати і зіставляти, виділяти головне, давати оцінку, робити власні висновки.

Тому висококваліфікований, креативний фахівець має володіти наступними *творчими вміннями*:

- вмінням знайти проблему;
- висунути гіпотезу;
- намітити шляхи реалізації комплексного підходу для її підтвердження;
- узагальнити одержані факти;
- розробити методику їх аналізу;
- зробити висновки, побачити можливість застосування одержаних результатів в

практичній діяльності.

Даний комплекс творчих умінь відображає структуру будь-якого, і тим більше педагогічного дослідження, і припускає наявність ряду спеціальних здібностей. Особливість професійної діяльності практичного психолога полягає в тому, що вона спирається на гностичні, конструктивні, організаторські, комунікативні, перцептивні та інші здібності фахівця, припускаючи самостійність, гнучкість і швидкість мислення.

Визначимо *риски*, якими має володіти креативний практичний психолог: постійний пошук, творчий стиль мислення, творча фантазія, розвинене уявлення, прагнення досягти позитивних результатів, високий рівень загальної культури; психологічне передбачення, прогнозування ускладнень, схильність до оптимального вибору варіанта із спектра можливих; постійне намагання поповнювати свій професійний, моральний і культурний багаж.

Отже, *креативність практичного психолога* має виявлятися у:

- *наявності*: абстрактного, критичного, логічного та творчого мислення (наочно-дійового, наочно-образного, інтуїтивного, творчого, теоретичного видів мислення); гнучкості, швидкості, оригінальності та самостійності мислення; просторового мислення; розвинутої уяви, фантазії,

інтуїції, ініціативності; наявності інформаційної культури, вмінь здійснювати обробку інформації; конкретних, так і абстрактних знань;

▪ **здібності:** робити логічні висновки, порівнювати, зіставляти; працювати в більш, ніж одній професійній сфері, накопичувати інформацію з декількох галузей знань; здібності до постановки нових проблем, до дій у думці, здатність до аналізу, до перенесення досвіду розв'язування на інші задачі, до критичної перевірки і сортування інформації, до рефлексії, здатність до передбачення, проникливість у пошуках проблем та ін.; здібності до абстракції, до самостійного здобування знань, мислити нетривіально, з готовністю до сприйняття нового;

▪ **вмінні:** генерувати певні задуми, гіпотези, здогадки, ідеї в процесі розв'язування завдань; узагальнювати і систематизувати; послідовно, логічно обґрунтувати власні дії; застосовувати знання у нових умовах, часто ускладнених, з елементами творчості, нестандартного підходу для досягнення поставленої мети; здійснювати прогнозування результатів своєї діяльності, розробляти стратегію пошуку самостійних шляхів вирішення поставлених завдань; експериментально-дослідницької діяльності; вмінні ефективно використовувати засоби мультимедіа.

Дотримуючись позиції вчених, що визначають креативність як самостійний фактор, розвиток якої є результатом творчої діяльності студентів, можемо стверджувати, що для розвитку креативності майбутніх практичних психологів необхідно застосовувати творчі завдання.

Проектування педагогічної технології розвитку креативності студентів у процесі вивчення дисциплін професійного циклу, у нашому випадку – «Психології реклами та зв'язків з громадськістю», здійснювалося з урахуванням креативної психолого-педагогічної технології (Д. В. Чернілевський [8, с. 343–352], А. В. Морозов [4, с. 65–67], Е. Лузік [3, с. 78–80]), що дало можливість виділити творчий аспект діяльності як викладача, так і студента. В основу технології було покладено такі дидактичні принципи підготовки творчо мислячих студентів (П. І. Підкасистий, Н. А. Воробйова):

Принцип суб'єктності. Умовою реалізації принципу є активність студентів і викладачів у процесі професійного становлення, їх організація і самоорганізація до включення у творчий процес.

Принцип системності, послідовності умов і цілей формування творчої педагогічної діяльності студентів. Підготовка студентів до творчої педагогічної діяльності неможлива без прийнятих педагогічним колективом системи умов і цілей формування творчої діяльності, які повинні бути осмислені та прийняті всіма учасниками освітнього процесу.

Принцип комплексної взаємодії всіх суб'єктів навчання і виховання. Процес формування творчої педагогічної діяльності студентів – це плід праці колективу освітньої системи, де кожен її учасник – структурний елемент у досягненні поставленої мети.

Принцип свідомості, творчої активності і самостійності студентів. Реалізації цього принципу можна домогтися шляхом включення студентів у різноманітну творчу діяльність у навчальному та позанавчальному процесі, у своїй практичній діяльності, починаючи вже з першого курсу навчання.

Принцип єдності, цілісності та наступності. Суть даного принципу полягає в єдності впливу: освітнього закладу на процес формування творчої педагогічної діяльності студентів; усіх педагогів, які працюють в освітній установі; навчальних і виховних програм, за якими займаються студенти; коштів, методів, організаційних форм навчання і виховання.

Принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю студентів. В основу цього принципу покладено ідею про те, що досвід творчої діяльності, який студенти отримують у навчальному закладі, переноситься на їх практичну педагогічну діяльність.

Для розвитку креативного мислення необхідно використовувати ті методи, які здатні розвивати в студентів такі операції логічного мислення, як аналіз, синтез, абстрагування та ін., навчати їх ставити проблему, інтерпретувати отриману інформацію, висловлювати свою позицію, намагатися застосовувати знання в нових умовах, модифікувати, видозмінювати отримані знання.

Для досягнення поставленої мети – розробити технологію розвитку творчої особистості майбутнього практичного психолога при вивченні дисципліни «Психологія реклами та зв'язків з громадськістю» пропонуємо приклади наступних завдань:

1. Запитання проблемного характеру, в основу яких покладено метод евристичних запитань, відповіді на які продукують незвичайні ідеї і рішення стосовно досліджуваного об'єкта.

2. Завдання творчого характеру, що вимагають від студентів високої розумової активності та застосування додаткової літератури. Для підвищення рівня креативності для кожного курсу

нами було розроблено систему творчих завдань із даної дисципліни. Зокрема, можемо запропонувати такі види *творчих завдань*:

- складання рекламних слоганів;
- розробка авторських прес-релізів;
- створення макетів та обгорток ;
- написання сценаріїв до реклам;
- пошук нестандартних презентацій реклам і т.ін.

3. Завдання творчого характеру із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій навчання (ІКТ). Здатність до продукування значної кількості різноманітних ідей, рішень будьякої проблеми може бути розвинена за допомогою ІКТ у різних аспектах:

- розробка презентаційного матеріалу з урахуванням застосування рекламних тенденцій;
- створення самореклами (портфоліо);
- реклама сучасного практичного психолога;
- розробка технології сучасного тренінгу;
- створення відеореклами;
- розробка групових конкурсних відеопроєктів і т.ін.

Рис. 1. Технологія розвитку креативності майбутнього практичного психолога

Висновки. Існуючі підходи до проблеми креативності, виокремлення різних видів, факторів і критеріїв дозволяють стверджувати, що дана категорія має багатовимірний характер, а сама креативність розглядається сьогодні як необхідність у життєдіяльності сучасної людини.

Чи стане ця діяльність творчою?

Це, головним чином, залежить від того, чи зможе викладач ефективно розкрити і реалізувати в майбутньому практичному психологові креативний потенціал. Усе це можливе за умови, якщо навчання не зводиться лише до засвоєння готових правил і визначень, а стане процесом «добування» знань, коли студент і викладач у певному сенсі перетворяться у співтворців тих подій, до яких вони долучатимуться.

Створення в навчальному закладі творчої атмосфери дозволяє включити механізми загального і професійного саморозвитку особистості студента. У цьому і полягає особистісно-орієнтований підхід до розвитку професійно значущих якостей особистості студентів.

Перспективи подальших досліджень. У ході дослідження актуалізувалися й інші аспекти, пов'язані з проблемою розвитку творчого потенціалу майбутніх практичних психологів, які ще чекають свого вирішення. Зокрема, додаткових зусиль потребує розгляд механізму розвитку креативності студентів в умовах ступеневої освіти; наступність у формуванні професійно-креативних якостей практичних психологів від допрофесійної до фахової підготовки, а також на стадії самостійної професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Выготский Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте // Лев Семенович Выготский. – М.: Смысл-Знание, 2003. – 439 с.
2. *Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю.* Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти. – Вінниця: ООО «Планер», 2005. – 366 с.
3. *Лузік Е.* Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України / Е. Лузік // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 77 – 82.
4. *Морозов А.* Креативность преподавателя высшей школы / А. Морозов // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 64 – 68.
5. *Педагогічний креатив: проектні технології в освітньому процесі ДНЗ (за результатами Другого обласного конкурсу освітніх проектів) / за наук. ред. К. Л. Крутій, О. М. Каплуновської.* – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. – 100 с.
6. *Пономарев Я. А.* Психология творчества и педагогика / Яков Александрович Пономарев. – М., 1976. – 280 с.
7. *Сисоєва С. О.* Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.
8. *Чернілевський Д. В.* Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Д. В. Чернілевський, М. І. Томчук; Вінницький соц.-екон. ін-т ун-ту «Україна». – Вінниця : Міленіум, 2006. – 402 с.
9. *Хоменко-Семенова Л. О.* До проблеми формування творчих здібностей студентів ВНЗ у сучасному трансформаційному середовищі / Л. О. Хоменко-Семенова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2015. – Вип. 6. – С. 147 – 151.
10. *Хоменко-Семенова Л. О.* Організація самостійної позааудиторної роботи студентів технічних спеціальностей (на прикладі вивчення дисципліни «Психологія ділового спілкування») / Л. О. Хоменко-Семенова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2016. – Вип. 8. – С. 125 – 129.

L. Khomenko-Semenova

DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRACTICAL PSYCHOLOGISTS

Summary. *The article analyzes the essence of the technology of developing the creativity of future practical psychologists while studying the discipline «Psychology of advertising and public relations». The efficiency of the developed technology, which includes the systems of special tasks (tasks of creative character) on the use of ICT, creation of situations close to the practical problems is substantiated. It is indicated that the effectiveness of the developed technology consists of the creative interaction of students and a teacher, when training is not limited by the mastering of rules and definitions, but is a process of acquiring knowledge when the student and a teacher become co-authors.*

Keywords: *creativity; creative person; pedagogical creativity; information and communication technologies; person-oriented approach; future practical psychologists.*

